

Bijlage Workshop Eregalerij VO

'Ik ben, dus ik zie'

1. Visie
2. Thema
3. Doelen
4. Achtergrondinformatie Filosofie
5. Visual Thinking Strategies
6. Voorbereidende les

1. Visie

Het vreemde

Filosofe Martha Nussbaum schreef over het probleem van de 'verdeelde samenleving'. Zij stelde dat er sprake is van steeds meer diversiteit binnen een samenleving, mede door de globalisering. We leven in een multiculturele samenleving, met niet alleen een samenleving vol verschillende culturen en religies, maar ook steeds meer verschillende seksuele orientaties en identiteiten. In zo'n samenleving komen we geheid dagelijks in aanraking met 'het vreemde', ofwel iemand die anders is dan jij. Veel mensen zijn instinctief bang voor datgene wat zij niet kennen of begrijpen. Dit probleem is op te lossen door meer inlevingsvermogen te kweken.

Volgens Nussbaum zou dit mogelijk worden door een nieuwe vorm van onderwijs, waarbij we kinderen al zo vroeg mogelijk leren dat er geen 'waarheid' bestaat, slechts verschillende visies om naar de wereld te kijken. We moeten aanleren de visie van een ander niet te veroordelen, maar te proberen te begrijpen, door op zoek te gaan naar een gemeenschappelijk vertrekpunt (Nussbaum, 2014). Wanneer we inzien dat de ander overeenkomsten heeft met ons (bijvoorbeeld de wens om gehoord te worden), ontstaat de wens om zich in te zetten voor de ander. Medeleven en empathie zijn hierbij dus belangrijke waarden.

De workshop 'Ik ben, dus ik zie' heeft als vertrekpunt dit probleem van 'het vreemde'. Wij denken dat als leerlingen weten dat dit probleem schuilt achter de workshop, zij een grotere urgentie voelen zich in te zetten tijdens de activiteiten. Op deze manier wordt het leren gesitueerd met een 'authentieke context' (Verkuil, 2009). Deze context zal tot de verbeelding spreken van de jongeren, aangezien zij dagelijks in aanraking komen met dit

verschijnsel op kleine schaal; de diversiteit van de middelbare school. Ze zijn dagelijks bezig hun identiteit te ontwikkelen en hopen geaccepteerd te worden door leeftijdsgenoten.

Vertrekpunt

Tijdens deze workshop werk je vanuit de kennis en ervaring die al in de leerlingen huizen en maak je hen bewust van de denkprocessen en (voor)oordelen die in hen schuilen (Yenawine, 2013). Op deze manier zullen de leerlingen naar verwachting meer intrinsiek gemotiveerd worden om met een actieve houding mee te doen aan de activiteiten. Deze workshop heeft als doel de 21st Century Skills te trainen. Zoals het uitdrukken en onderbouwen van een mening, een kritische houding te ontwikkelen en een creatieve, out-of-the-box, manier van denken te stimuleren.

Aangezien voortgebouwd wordt op de denkprocessen en overtuigingen van de leerlingen zelf, past het thema 'identiteit en imago' bij deze workshop. Deze workshop tracht de jongeren aan het denken zetten over wie zij zijn en bewust te maken van hoe zij de ander zien. Hoe ziet iemand zichzelf (identiteit) en hoe zien anderen diegene (imago). Die beelden kloppen meestal niet helemaal. In elk geval zijn ze nooit precies hetzelfde. Dat verschil tussen identiteit en imago leidt vaak tot spanningen en conflict, maar kan ook de aanleiding zijn tot een dialoog. En om dat laatste gaat het. Door je open te stellen voor elkaars cultuur en belevingswereld, maak je het verschil tussen identiteit en imago kleiner: je leert elkaar (en jezelf) dus beter kennen.

Horizon

Volgens filosoof Hans-Georg Gadamer heeft ieder persoon een bepaalde 'horizon', bestaande uit voorkennis, vooroordelen en herinneringen (De Mul, 2011). Deze horizon is uniek en verschilt dus per individu. Deze horizon, of ook wel 'gekleurde bril', bepaalt hoe men naar de wereld kijkt. Wanneer iemand een blauwe zonnebril draagt, krijgt de hele wereld een blauwe tint en zal het moeilijk zijn de originele kleuren te onderscheiden. Net als bij de gekleurde zonnebril, zorgt de unieke horizon ervoor dat iedereen elke gebeurtenis, ieder ander mens of ieder kunstwerk op een eigen manier zal interpreteren. Door deze verschillende horizons is het onmogelijk de ander volledig te begrijpen, maar de kunst is om gemeenschappelijke grond te vinden zodat er een 'overlap van horizons' kan ontstaan, oftewel: begrip via interpretatie.

Eén van de doelstellingen van de workshop is dat de leerlingen zich bewust worden van hoe zij dagelijks alles om zich heen (verschillend) interpreteren, en hoe dat voortkomt uit hun 'horizon'.

Leerproces

Probeer je tijdens het geven van de workshop te inspireren door Philip Yenawine (grondlegger VTS) wanneer hij zegt: "Een deel van de uitdaging voor mij was om 'doceergedrag' af te leren. Ik moest een nieuw paradigma uitvinden, één dat de mens centraal stelt, gericht op 'activeren' in plaats van alleen te boeien. Ik moest loslaten wat ik vond dat mensen moesten leren, en een leer methode creëren die hen zou helpen om hun volledige potentieel te realiseren op elk gewenst moment." (Yenawine, 1999). De psycholoog Piaget noemt dit de constructivistische leer methode waarbij leren een actief proces is en de lerende het geleerde betekenis geeft door zelf informatie en ervaringen te verwerken (Andersson, 2018).

Vygotsky wordt beschouwd als grondlegger van het sociaal constructivisme. Hij stelt dat ontwikkeling in een sociale context tot stand komt. Men moet interacteren met anderen. Lerenden hebben volgens Vygotsky dus anderen nodig om verder te komen in hun ontwikkeling (Eduet, 2015). Een leerproces kan zich dus het beste ontwikkelen vanuit de kennis en interesses die de leerling al bezit, aangemoedigd door leeftijdsgenoten. Probeer tijdens de workshop een leerling dus nooit te sturen of een bepaalde hoek in te duwen, maar begeleidt hem of haar op de beste manier binnen de door de leerling zelf gekozen richting.

Onderzoekend leren

Deze workshop is opgebouwd volgens de stappen van onderzoekend leren (Klapwijk & Holla, 2018). Dit proces bestaat uit de volgende stappen:

1. Verwonderen: de leerlingen nieuwsgierig maken naar het onderwerp en zoveel mogelijk vragen laten stellen (het onderwerp zo breed mogelijk maken).
2. Verkennen: dieper ingaan op het onderwerp en de basis leggen voor de komende les. Wat hebben we tot nu toe geleerd, wat weten we al, waar zijn we nieuwsgierig naar geworden en wat gaan we de rest van de les doen? (Het onderwerp verkleinen en weer behapbaar maken.)
3. Onderzoek opzetten: De leerlingen laten kiezen wat ze deze les willen onderzoeken en ontwerpen en laten bepalen hoe ze dat gaat doen.
4. Onderzoek uitvoeren: Laat de leerlingen het onderzoek/ontwerp uitvoeren volgens de stappen van het door hen bedachte plan.
5. Concluderen: Laat de leerlingen bepalen wat de kern is van wat ze zojuist hebben onderzocht of gemaakt. Wat hebben ze hiervan geleerd en willen ze andere leerlingen meegeven?
6. Presenteren: Laat de leerlingen hun conclusie presenteren aan de rest van de groep.
7. Reflecteren: Laat de leerlingen met elkaar nadenken over wat ze hebben geleerd, hoe het onderzoek is gegaan, waar ze trots op zijn, waar ze nog verder mee willen

oefenen, welke vragen ze nog hebben naar aanleiding van deze les, wat ze nog verder zouden willen onderzoeken.

Het proces van VTS zal de leerlingen in de praktijk laten zien hoe ieder individu op een andere manier interpreteert, en dus waarneemt (stap 1: verwonderen).

Vervolgens bouwen we in de workshop voort op dit inzicht, door onderzoek te doen naar wat identiteit is. Leerlingen voeren een filosofische discussie n.a.v. de quote van de filosoof Erasmus 'Mensen worden niet geboren, maar gevormd.' (stap 2: verkennen en stap 3: onderzoek opzetten).

Iedere leerling gaat voor zichzelf in kaart brengen wie zij zijn door het maken van een identiteitscirkel (oftewel de horizon, of gekleurde bril). De leerlingen zullen oefenen deze ideeën te delen met anderen, door in groepjes van twee of drie leerlingen deze cirkel te presenteren en te koppelen aan foto's uit de tentoonstelling. Zij moeten onder woorden brengen welke foto hen het meest aanspreekt en waarom. Vervolgens moeten de leerlingen hun 'horizon' op foto vastleggen door een 'selfie' te maken, waar zij zelf niet op mogen staan. Zij oefenen hiermee de vaardigheden abstract en creatief denken (stap 4: onderzoek uitvoeren en stap 5: concluderen).

Wanneer alle foto's zijn gemaakt, gaan de leerlingen weer terug in hun oorspronkelijke groepje. Ze vertellen niet wat hun foto betekent, maar laten hun groepsgenoten interpreteren wat hun foto betekent (stap 6: presenteren en reflecteren). Zo komen de leerlingen weer in aanraking met de kunst van interpreteren en zien zij ook weer het verschil tussen wie zij zijn (identiteit) en hoe anderen hen zien (imago) (Abram, 2008).

Ontwerpmodel kunsteducatie

Deze workshop is gecreëerd op basis van het ontwerpmodel voor kunsteducatie van Heijnen (Heijnen, 2005):

- Leren is gericht op de cultuur van de leerling: het zoeken naar identiteit, het omgaan met en bewust worden van vooroordelen in een diverse samenleving
- Leertaken zijn afgeleid van de praktijken van kunstprofessionals: VTS gesprekken voeren, fotograferen, filosofisch interpreteren en argumenteren.
- Het leren is gesitueerd in een brede sociaal-culturele context: de diverse, multiculturele samenleving

2. Thema

Zoals eerder beschreven is het thema van deze workshop 'Identiteit en imago'. Met identiteit wordt bedoeld: 'Hoe ziet de leerling zichzelf?' en met imago wordt bedoeld hoe iemand wordt gezien door anderen. Het onderzoek naar de eigen identiteit en imago speelt een grote rol tijdens de workshop.

'Ik denk, dus ik ben.'

Filosoof René Descartes deed ooit de bekende uitspraak 'Ik denk, dus ik ben', waarmee hij bedoelde dat het enige wat de mens zeker kan kennen zijn of haar eigen gedachten is en dat dit maakt wie hij of zij is. In deze workshop wordt hierop voortgeborduurd en daarom is de titel 'Ik ben, dus ik zie'. Gedachten en ervaringen maken wie de leerling is, maar deze identiteit bepaalt vervolgens hoe de leerling de wereld om zich heen bekijkt en betekenis geeft, oftewel interpreteert (horizon, gekleurde bril).

'Mensen worden niet geboren, maar gevormd.'

Daarnaast zal een andere belangrijke filosofische quote een rol spelen, namelijk de uitspraak 'Mensen worden niet geboren, maar gevormd' door filosoof Desiderius Erasmus. Erasmus bedoelde hiermee dat wie jij bent niet aangeboren is, maar gevormd wordt door jouw opvoeding, familie, vrienden en ervaringen. De identiteit wordt een levenlang ontwikkelt. Erasmus kreeg bij zijn geboorte een stempel opgedrukt omdat zijn vader een priester was en zijn moeder een prostituee; hij had dus eigenlijk niet geboren mogen worden. Hij werd continu 'schande' en 'bastaard' genoemd. Erasmus wilde laten zien dat het onmogelijk is dat een stempel (imago) jouw identiteit bepaalt. Jij bent veel meer dan een aantal labels en bepaalt zelf wie je wordt door de keuzes die je maakt en de handelingen die je verricht. Deze quote is dus ook bedoeld om de leerlingen te inspireren en motiveren. Ze zijn zelf de auteur van hun leven en identiteit.

3. Doelen

In deze workshop staan 21st Century Skills en burgerschapsvorming centraal. Het proces draagt bij aan het oefenen van deze vaardigheden en tegelijkertijd zal de toepassing van deze vaardigheden op het bestaande individuele niveau, meer verdieping geven aan het proces. Een proces waarin divergent en convergent* denken en handelen afwisselend plaatsvinden. en waar de nadruk wordt gelegd op 'Burgerschap', de leerlingen oriënteren zich op zichzelf, op hoe mensen met elkaar omgaan, hoe ze problemen oplossen en hoe ze zin en betekenis geven aan hun bestaan. De leerlingen werken met de kennis en

ervaringen die ze al bezitten, en halen zo het beste uit zichzelf en uit de ander. Hieronder volgt een opsomming van de vaardigheden die getraind worden tijdens deze workshop.

- *Bij divergent denken gaat het om 'out of the box' denken. Een flexibele creatieve denkwijze waarbij nieuwe ideeën worden bedacht. Convergent denken en handelen is het maken van keuzes en weten waarom je deze keuzes maakt.

Cognitieve vaardigheden:

De leerling traint om:

- Te leren waarnemen (ontwikkeling visuele geletterdheid)
- Kritische en nieuwsgierige vragen te stellen
- Kritisch, analytisch en creatief te denken en kijken; waarbij flexibiliteit om een eerder oordeel bij te stellen belangrijk is
- Complexe informatie terug te relateren naar iets bekends
- Betekenis te verlenen aan de opgedane waarnemingen
- Te argumenteren
- Divergent te denken; er zijn meerdere verklaringen, mogelijkheden, perspectieven of betekenissen. Er is niet altijd maar één goed antwoord.
- Een basis te leggen voor verdere kennis door te focussen op voorkennis (wat weet ik allemaal al, wat zijn mijn vooroordelen, wat zijn mijn definities voor woorden (bijvoorbeeld iedereen heeft een ander beeld bij 'goed' of 'rechtvaardig' of 'vriendschap'))

Sociale vaardigheden:

De leerling traint om:

- Ideeën te delen over wat men ziet en denkt en daardoor de woordenschat en/of taalvaardigheid te vergroten.
- Zelfvertrouwen over eigen ideeën te vergroten
- Te luisteren naar ideeën van een ander
- Open te staan voor de ideeën of meningen van een ander, zonder te oordelen
- Dingen te bekijken vanuit een ander perspectief dan het eigen en zo het empathisch vermogen te vergroten
- Kritisch te kijken naar de ideeën van een ander en zo te helpen elkaars ideeën aan te scherpen; waarbij het belangrijk is elkaar te stimuleren niet alleen af te gaan op de eerste indruk
- Mee te bewegen in het denkproces van een ander
- Verbinding te creëren met anderen

4. Achtergrondinformatie Filosofie

Liefde voor de wijsheid

Filosofie is de oudste wetenschap die er is. Deze wetenschap is ontstaan in het Oude Griekenland. Filosofie betekent letterlijk 'liefhebben van de wijsheid'. De Oude Grieken waren dus op zoek naar wijsheid en stelden veel vragen over de wereld en het leven. Natuurkundige, theologische en geneeskundige vragen vielen toen nog allemaal onder 'filosoferen'. Later zijn vanuit de filosofie vele andere wetenschappen ontstaan, zoals natuurkunde, rechten, theologie, geneeskunde en psychologie.

De belangrijkste vraag tijdens filosofie is altijd geweest 'Hoe kunnen we weten?'. Hoe kunnen we antwoord geven op alle vragen die we hebben? De Griekse filosofen kwamen er al snel achter dat op veel grote vragen geen antwoorden zijn te geven. We kunnen veel vragen niet met zekerheid beantwoorden; in ieder geval geen eeuwige zekerheid. We weten nooit hoe de toekomst zich zal ontwikkelen. Daarom zei de Griekse filosoof Socrates altijd: 'Ik weet dat ik niets weet'.

Kennis funderen

Wat wel mogelijk is, is om de fundamenteën van je eigen kennis te bepalen. Waar komen jouw eigen ideeën volgens jou vandaan? We gebruiken allemaal dagelijks woorden, waarvan we niet bewust weten wat we ermee bedoelen. Probeer maar eens een definitieve uitleg te geven van het woord 'sport'. Wanneer je zegt dat sport een wedstrijd is, dan zal individueel fitnessen afvallen. Wanneer je zegt dat sport een lichamelijke activiteit is, dan sluit je denksporten uit. Dit geldt nog meer voor abstracte woorden als 'geluk', 'vriendschap', 'liefde' en 'goed'. Wat bedoel jij wanneer je een bepaald woord gebruikt? De kern van filosofie is dan ook jouw ideeën leren verwoorden en uitleggen, leren argumenteren en onderzoek doen naar de basis van jou. Wat maakt jou tot wie je bent en welke aannames vormen de basis van jouw gedachten?

Filosofisch dialoog

Daarom vinden filosofen het zo belangrijk om met elkaar in gesprek te gaan en met elkaar te discussiëren over deze grote vragen. Naar iedereen wordt geluisterd en geen antwoord wordt als goed of fout bestempeld, zolang mensen maar kunnen argumenteren waarom ze iets denken of vinden. Men hoeft het ook niet eens te zijn met wat iemand anders denkt, maar het is wel belangrijk dat je het standpunt van de ander probeert te begrijpen. Luisteren is dus erg belangrijk, maar ook het verplaatsen in andere perspectieven. Ook al ben je het niet eens met de argumentatie, je kunt het standpunt wel proberen te begrijpen, of proberen aan te vullen of aan te scherpen met kritische vragen en opmerkingen.

Filosofisch onderwijs

De belangrijkste filosofische waarden in deze workshop zullen daarom ook zijn: gebruik je verbeelding, trek in twijfel, luister naar elkaar en beargumenteer. Iedereen mag alles zeggen, niets is te gek, zolang er maar redenen voor worden gegeven. De leerlingen leren dus beargumenteren, maar vooral ook een kritische houding. Is het argument van je klasgenoot wel overtuigend genoeg? Waarom ben je het daar wel of niet mee eens? En bovenal, heb jij zelf wel voldoende beargumenteerd waarom jij iets denkt?

Als docent of begeleider kan jij de leerlingen hiertoe aanmoedigen om altijd door te blijven vragen. 'Waarom denk je dat?', 'Wat zijn jouw redenen hiervoor?', 'Wat bedoel je hiermee?', 'Weet je dat wel zeker?', zijn goede vragen om het gesprek een diepere laag te geven. Wanneer je het gesprek gaande houdt door slechts te reageren met vragen en dus door te vragen, voer je een socratisch dialoog.

Tips & Tricks voor het voeren van een socratisch dialoog (filosofisch gesprek)

- Moedig de leerlingen aan alles te zeggen wat ze willen of denken. Er zijn geen goede of foute antwoorden of gedachten, zolang de reden achter de gedachten/meningen maar wordt uitgelegd.
- Begin de dialoog altijd met het opstellen van afspraken. Je kunt de leerlingen zelf vragen welke afspraken zij nodig achten voor een goed lopend gesprek. Voorbeelden van afspraken zijn: Goed naar de ander luisteren, iemand nooit uitlachen (er zijn immers geen goede of slechte antwoorden), altijd beargumenteren wat je zegt en een vinger opsteken als je iets wilt zeggen.
- Stel dat het niet gaat om het 'gelijk krijgen', maar om samen tot betere inzichten te komen. Het is dus helemaal niet erg als je gaandeweg het gesprek van mening verandert. Dat laat alleen maar zien dat je je eigen mening in twijfel kan trekken en goed naar anderen luistert.
- Er is maar een regel en dat is dat alles beargumenteerd moet worden. Moedig de leerlingen dus aan door te denken over de opvattingen die onder hun meningen/gedachten verscholen liggen. Vraag bij alles: 'Waarom denk je dat?', 'Weet je dat zeker?' 'Wat bedoel je hiermee?'
- Veel leerlingen zullen dit in het begin moeilijk vinden en zullen als reden geven: 'Omdat ik dat denk' of 'Omdat ik dat leuk vind' etc. Vraag door: 'Hoe ben je bij die gedachte gekomen?', 'Waarom vind je dat leuk?', 'Wat vind je er leuk aan?' etc.
- Daag de leerlingen uit hun eigen ideeën en meningen in twijfel te trekken. Reageer bijvoorbeeld met een tegenvraag om hen uit te nodigen verder te denken.

Voorbeeld: Wanneer iemand zegt dat je een goed mens bent als je je aan de regels houdt, kan zeggen: 'Zijn alle regels dan altijd goed? Tijdens de apartheid werden witte en zwarte mensen gedwongen gescheiden te leven. Mensen als Nelson Mandela en Martin Luther King Jr. waren het hier niet mee eens en hielden zich dus niet aan de regels. Vind jij hen slechte mensen?'

- Moedig de leerlingen ook aan elkaars ideeën te bekritisieren en uit te dagen. Je kunt bijvoorbeeld afspreken dat de leerlingen hun vinger opsteken als ze een nieuw idee hebben, maar als ze op iemand willen reageren twee vingers of een hand opsteken, zodat de discussie overzichtelijk blijft.
- Als het gesprek stil valt, kan je altijd een stelling noemen binnen het gespreksonderwerp. Bijvoorbeeld in een gesprek over identiteit: 'Ik denk dat mensen hun hele leven lang dezelfde persoon blijven. Wie is het daar mee eens?' Vaak is een ludieke opmerking het beste, om de leerlingen te triggeren te reageren.

5. Visual Thinking Strategies

Nog even in het kort...

Visual Thinking Strategies (VTS) is een wetenschappelijk gefundeerde leer methode die in de jaren negentig ontwikkeld is door Philip Yenawine, toenmalig hoofd van de afdeling educatie van het MoMA en cognitief psycholoog Abigail Housen.

De aanpak leert leerlingen open en aandachtig waarnemen, onderzoeken, zonder oordeel luisteren naar en voortbouwen op elkaar door naar kunstwerken te kijken. En zo een persoonlijke verbinding met het kunstwerk te maken en de verbinding met elkaar op te zoeken. Er is geen sprake van goed en fout. Elke inbreng is welkom. De facilitator is neutraal en begeleid het gesprek volgens een vast patroon.

De methode geeft geen direct antwoord op vragen, maar helpt leerlingen zelf een antwoord te vinden op hun vragen en bevindingen. Er ontstaat zo een inhoudelijk gesprek zonder kennisoverdracht. VTS biedt een veilige omgeving om nieuwe zienswijzen te ontwikkelen en te verkennen. Mensen worden zich bewust van hun eigen denkpatronen en die van anderen, en leren dat verschillen bestaan en verrijkend zijn. De kennis, overeenkomsten en verschillen die in een groep huizen zijn de drijvende kracht van een interessant gesprek en het leerproces.

VTS stap voor stap

Tijd geven om de afbeelding te bekijken.

- Eerste vraag: *Wat gebeurt er op deze afbeelding /werk ?*

Luisteren en aanwijzen.

Parafraseren wat gezegd wordt en opnieuw aanwijzen.

- Tweede vraag: *Waarom zie je dat?*

Opnieuw parafraseren, neutraal, en aanwijzen.

- Derde vraag: *Wat kunnen we nog meer ontdekken?*

Afsluiten: *Bedankt voor dit gesprek.*

Tips & tricks voor het voeren van een VTS gesprek

- Je hebt drie werken vooraf zorgvuldig uitgekozen (er is een voorselectie gemaakt met foto's uit de Eregalerij die goed werken voor een VTS gesprek en binnen het thema passen, zie handleiding. Je mag ook zelf een foto kiezen). Kijk vooraf goed naar het werk, zodat je het visueel goed kent. Kennis over de foto of fotograaf is niet noodzakelijk en soms werkt het juist beter als je niet teveel weet.
- Geef een goede introductie voordat je begint, zodat de leerlingen weten wat ze gaan doen, wat er van ze verwacht wordt en jouw rol duidelijk is.
Bijvoorbeeld: 'We gaan vandaag iets anders doen dan je misschien bij een rondleiding gewend bent. Ik ga vandaag niet de informatie over het werk geven, maar dat jullie gaan zelf met elkaar betekenis gaan geven aan het werk. Er is geen van 'goed of 'fout'. Jullie mogen alles inbrengen over alles wat je ziet, denkt, voelt en je afvraagt. Ik ben de gespreksleider en ik ben neutraal en geen bron van kennis. Ik zal het gesprek leiden volgens een vast patroon. Voel je vrij om iets te zeggen, maar is het wel nodig dat je je vinger opsteekt voordat je iets wil zeggen en laat elkaar uitpraten.'
Ook is het goed om te benadrukken dat jij hen serieus neemt maar dat ze elkaar ook serieus moeten nemen, dus er wordt niet (uit)gelachen.
- Faciliteer het gestructureerde proces zorgvuldig; Houd je aan de vaste set vragen van VTS. Heb vertrouwen in de methodiek en in jouw skills als facilitator en voeg geen eigen vragen of informatie toe.
- Je hebt een vriendelijke uitnodigende houding en je let goed op je neutraliteit: ontvang elke opmerking op dezelfde neutrale manier en gebruik zoveel mogelijk voorwaardelijk taalgebruik in je parafrasering (wellicht, misschien, zou kunnen zijn etc.).

- Als het wat stroef loopt houd je het eerste gesprek wat korter. Maar wees niet te bang voor stiltes, soms zijn die nodig om de leerlingen te laten kijken en nadenken.
- Na afloop van het gesprek bedank je de leerlingen voor het interessante gesprek. En benoem je wat ze hebben gedaan bv. heel goed onderzocht en gekeken, naar elkaar geluisterd.
- Mocht een leerling een vraag hebben over het werk verwelkom deze vraag met een tegenvraag bv. 'Hoe kan je hier achter komen?'. Als daar behoefte naar is kun je een leerling dan zelf het tekstbord laten voorlezen. Dan zou je hier nog verder over kunnen praten: Vraag dan of deze informatie hun interpretatie heeft veranderd. Was deze informatie nodig? Waarom wel of niet? Heb je dit nodig? Waarom wel of niet? Is dit de waarheid, bestaat er een waarheid? Kan je zonder (deze) informatie deze foto bekijken?

Referenties:

- Abram, I. (2008), *Het Arena model*, Abram, I. (2008), Het Arena Model, <http://stichtingleren.nl/wp-content/uploads/2019/05/ARENA-MODEL-VOOR-INTERCULTUREEL-LEREN-2b-15mei08-2.pdf>
- Andersson, A. (2018), *Jean Piaget en het constructivisme: 'Leren is een activiteit van kinderen zelf'*, <https://nivoz.nl/nl/jean-piaget-en-het-constructivisme-leren-is-een-activiteit-van-kinderen-z-lf>
- Eduet: Advies eigentijds onderwijs (2015), 'Sociaal constructivisme', <http://eduet.nl/Visie-op-leren/sociaal-constructivisme/>
- Heijnen, E. (2015) *Ontwerpmodel voor authentieke kunsteducatie*
- Klapwijk, R. & Holla, E. (2018), *Leidraad onderzoekend en ontwerpend leren*, <https://www.wetenschapsknooppuntzh.nl/activiteiten/leidraad-onderzoekend-en-ontwerpend-leren/>
- Mul, J. de (2011), *Horizons of Hermeneutics: Intercultural Hermeneutics in a Globalizing World*, Higher Education Press and Slinger Verslag (https://brill-com.eur.idm.oclc.org/view/journals/fphc/6/4/article-p628_4.xml)
- Nussbaum, M. (2014) , *Politieke Emoties: Waarom een rechtvaardige samenleving niet zonder liefde kan*, Ambo Anthos
- Verkuil, D. (2009), *De Invloed van een authentieke context in gesitueerd leren*, Masterthesis Universiteit van Utrecht
- Yenawine, P. (1999), *Theory Into Practice: The Visual Thinking Strategies*
- Yenawine, P. (2013), *Visual Thinking Strategies: Learning how to Teach with Art 'Permission to Wonder'*. Utne Reader

6. Voorbereidende les _ Identiteit

Beste docent, wie zien uit naar jullie komst naar het Nederlands fotomuseum. De leerlingen zullen daar de workshop 'Ik ben, dus ik zie.' gaan doen. Deze voorbereidende les vormt de basis voor de workshop in het museum. Het is dus noodzakelijk dat de voorbereidende les gedaan wordt.

Duur: 1 lesuur (minimaal 50 min)

Benodigdheden:

- Voorbeelden ID cirkels
- Wit of gekleurd papier, A4 of A3
- Stiftten / kleurpotloden
- evt. scharen
- evt. tijdschriften om foto's te gebruiken
- evt. een printer om foto's uit te printen

Doel:

De voorbereidende les dient als een vooronderzoek binnen het thema identiteit om de leerlingen voor te bereiden op de workshop in het Nederlands Fotomuseum.

De leerlingen leren over het begrip identiteit, denken na over hun eigen identiteit, en leren dit te verwerken in een schematisch model.

De identiteitscirkel vormt het uitgangspunt van de creatieve opdracht die zij tijdens de workshop in het museum gaan doen.

Opbouw (en minimale tijd)

1. Introductie les en workshop NFM & Gesprek over identiteit (10 minuten)
2. Uitleg identiteitscirkel, voorbeelden laten zien. (5 minuten)
3. Leerlingen maken hun ID cirkels (25 minuten)
4. Leerlingen gaan in groepjes van 2 of 3 hun ID cirkel met elkaar bespreken. (10 minuten)

Introductie les & workshop NFM & gesprek over identiteit

Je vertelt over het aankomende bezoek aan NFM en dat de workshop die de leerlingen daar gaan doen gaat over identiteit. Wat de leerlingen in deze les gaan doen vormt de basis van de creatieve opdracht in het NFM.

Heb dan een gesprek over het thema identiteit. Stel vooral veel vragen, en probeert zelf zo min mogelijk informatie toe te voegen of te corrigeren. Je kunt meeschrijven op het bord

in de vorm van een mindmap/woordweb. Vragen kunnen zijn: Wat is identiteit? Wat vormt jouw identiteit? Wat is het verschil tussen identiteit en imago?

Aanvullende informatie, bruikbaar voor gesprek: 'Hoe jij jezelf ziet (identiteit) en hoe anderen jou zien (imago). Die beelden kloppen meestal niet helemaal. In elk geval zijn ze nooit precies hetzelfde. Dat verschil tussen identiteit en imago leidt vaak tot spanningen en conflict, maar kan ook de aanleiding zijn tot een dialoog. En om dat laatste gaat het. Door je open te stellen voor elkaars cultuur en belevingswereld, maak je het verschil tussen identiteit en imago kleiner: je leert elkaar (en jezelf) dus beter kennen. Want hoe jij de ander ziet, heeft ook weer te maken met wie jij bent (jouw overtuigingen, ervaringen etc).

Uitleg Identiteitscirkel

Leg uit wat een identiteitscirkel is. Een identiteitscirkel (ID-cirkel) is een cirkel die verdeeld is in verschillende stukken, dit kunnen taartpunten zijn. In die punten is er plaats voor wat 'jou' jou maakt, en wat je nu belangrijk vindt. Een ID-cirkel is een momentopname. De taartpunten kunnen op verschillende manieren uitgewerkt worden, door te tekenen, of met woorden of korte zinnen te werken. Maar elke creatieve invulling is welkom. Je kunt voorbeelden laten zien van identiteitscirkels.

Hoe maak je een identiteitscirkel:

- Kies wie of wat voor jou belangrijk is: welke personen, bezigheden, hobby's, voorwerpen, idealen, doelen enzovoort? Noteer alles met trefwoorden, dit kan met behulp van een mindmap.
- Rangschik de trefwoorden in volgorde van belangrijkheid.
- Verdeel een blanco cirkel in 'taartpunten': maak de belangrijkste taartpunten groot en de minder belangrijke kleiner.
- Plaats de trefwoorden in de taartpunten.
- Voeg aan de taartpunten teksten, tekeningen, kleuren, foto's of collages toe.

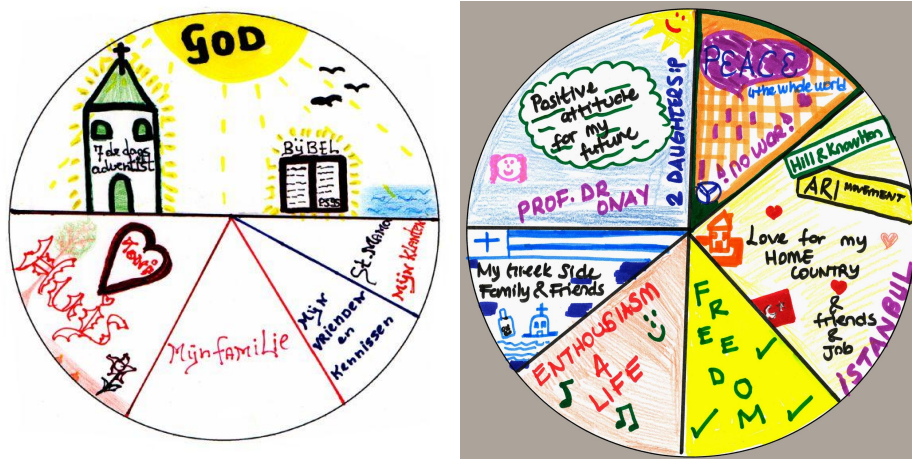
De leerlingen zijn vrij om een andere vorm dan een cirkel te kiezen. En ze hoeven niet perse taartpunten te maken als ze andere vormen willen kiezen. Ze mogen ook de lege ruimte buiten de ID cirkel erbij betrekken. De lege ruimte zou kunnen staan voor de toekomst. Dat kan en mag allemaal. Elke eigen creatieve invulling is welkom.

Gesprek tussen leerlingen (groepjes van 2 of 3) over hun ID cirkel

De leerlingen gaan in kleine groepjes in dialoog over hun gemaakte ID-cirkel: De leerlingen leggen hun ID cirkel aan elkaar uit (identiteit). Ook gaan ze in gesprek hoe ze elkaar zien (imago). Komt dit overeen? Wisten ze bepaalde dingen niet van elkaar? Zien zij zichzelf heel anders dan dat anderen hen zien? Hoe komt dit? Is dit nu veranderd? (De leerlingen krijgen een formulier met deze voorbeeldvragen om de dialoog te stimuleren.)

Vorbereiding bezoek Fotomuseum:

- Alle leerlingen nemen hun identiteitscirkel mee. De ID cirkel vormt de basis van de creatieve opdracht in de workshop). Mocht een leerling niet bij de les aanwezig zijn, laat dan de leerling de ID cirkel als huiswerk maken.
- Vraag de leerlingen een voorwerp (of een aantal voorwerpen) mee te nemen wat iets over hen verteld of belangrijk voor hen is.

Gespreksvragen/onderwerpen

1. Omschrijf jouw klasgenoot. bv. Wat voor eigenschappen heeft hij/zij, wat zijn zijn/haar hobby's? (zonder te kijken naar de ID cirkel).
2. Luister naar de uitleg van de ID-cirkel van je klasgenoot.
3. Lijkt dit op jouw omschrijving of heb je iets nieuws geleerd over je klasgenoot?
4. Is het beeld van je klasgenoot nu veranderd?
5. Luister nu naar de omschrijving van jouw klasgenoot over jou.
6. Leg jouw ID-cirkel uit aan jouw klasgenoot.
7. Zie jij jezelf heel anders dan dat jouw klasgenoot je ziet?
8. Waar denk je dat dat door zou komen?